

Nyolcszázéves kultura a mai Kispest helyén

Kispest névének ebben a formájában csak mintegy hetven éveszerepel a vármegyei és egyéb nyilvántartásokban, mert a Kispest nevet csupán az 1870-es évek tájékán vette fel. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy Kispest csak ebben az időben keletkezett, mert ezt az időpontot megelőzően is már lakott hely volt. Történelme visszanyúl egészen a honfoglalás idejébe. Ezen a területen a magyarok megjelenése előtt rómaiak, gopidák, jazygek és különféle szláv népek fordultak meg. A honfoglalás után királybirtok lett és népes település színhelye. A lassan terjedő települést azután a tatárok pusztították el, mégpedig annyira, hogy ebből az időből semmiféle okmány nem maradt ránk, magát a helységet pedig a földdel tették egyenlővé.

Ennek az időnek egyetlen emléket és bizonyítékát azonban ma is megtalálhatjuk Kispesten a wekerletelepi Hungária-úton, ahol a Zoltán-utca sarkán álló emeletes ház falába illesztették egy feltárt fempom díszes faragású kövét, díszkertjébe pedig a fempom egykori oltárát. A templomot az 1900-as évek elején Wekerle-telep építési előmunkálataikor találták meg, azon a helyen, ahol ma emléktábla jelzi. Ekkor megállapították, hogy az ásások árpádkori templom maradványait hozták felszínre, amelyet a tatárok pusztításai semmisítették meg. Ezt igazolta az a körülmény is, hogy igen sok emberi csontot és koponyákat találtak nagy összevisszaságban a templom romjai alatt, mert a település elmenekülni nem tudó lakói itt kerestek a tatárok elől menedéket, akik aztán felkoncolták őket. A templom romjai között talált nagyszerű és magas színvonalról tanuskodó faragványok és faldíszmunkák az árpádkori művészet kiemelkedő kulturáját hirdetik.

1362-ben Erzsébet királyné birtokában találjuk a helységet s mint ilyen, jobbágyai bizonyos előjogokban részesülnek. Zsigmond király pedig Kispest területét és Szent-Lewrinc pusztát nevének, Cillej Borbálának adományozta. Mátyás király uralkodása idején ismét erőteljes fellendülés észlelhető, mert a magyar királynak kedvenc tartózkodási és vadászterülete volt az akkor még erdővel és nádasokkal bőségesen borított vidék. A Duna is ellátogatott ide gyakran és áradáskor elárasztotta hullámaival a mélyen fekvő réteket. Ennek utolsó nyomait, a zeg-zugos utakkal és titkos rejtekhelyekkel borított nádas az 1900-as évek elején irtották ki, amikor Wekerle-telep mai helyén felépült. Mátyás után a Dózsa-féle parasztlázadás és a másfélévszázados török hódoltság vetették vissza fejlődésében a települést. A szultán seregének gyakori látogatásai súlyos hatással voltak a lakosságra és a gazdasági életre egyaránt. A termést és az állatokat a törökök sokszor elhajtották, elvitték, emiatt nem volt értelme a további munkának s a jobbágyok lassan-lassan megszöktek innen. Később annyira elfogyott a lakosság, hogy a török időkből fennmaradt adóösszeírások nem is említik többé a község nevét. A török után a településnek új fejezete nyílik a Grassalkovichok szereplésével, akik a királytól a területet ajándékba kapták. A sokévszázados tengődés után ismét fejlődés következett. 1782-ben már többszáz lakosa van Kispestnek, majd az 1830-as évek táján Sina Simon, egy gazdag levantei kereskedő gazdálkodik itt, azonban később eladta egy belga banknak, amely 1200 öles parcellákban áruba bocsátotta. A tulajdonképpeni fellendülés a parcellázás után kezdődött meg és 1870-ben Kispest már nagyközséggé lépett elő. Ezekben az időkben Kispest még közbiztonság terén nem egészen példás terület. Hozzájárult még az 1875. évi nagy árvíz is, amelynek következményeképpen sokan szabadulni akartak házaiktól, sőt még a tisztviselők is folyton változtak.

Az öregebb kispesti lakosok beszédeit hallgatva, hihetetlenül hangzó eseményekre bukkanunk, amelyek az akkori közállapotokat híven jellemezték, de láthatjuk az azóta megtett óriási fejlődést is. A fel-

jegyzések szerint Kispesten a jegyzők folyton változtak, mert a lakosság elégedetlen volt működésükkel s ilyen légkörben bizony egyik jegyző sem mert a pótdó kérdésével előhozakodni, amire pedig a fejlődés szempontjából szükség lett volna. Végre 1879-ben egy kevés iskolázottságú, de erélyes és sok tapasztalattal rendelkező jegyzőt választanak Mándi Balla Zádor obisitos őrmester személyében. A volt őrmester kellő tapintattal és eréllyel tudott hatni a kedélyekre és csakhamar rendet teremtett a községben.

A község első orvosának Biczó Pál volt katonai sebészapolót választották meg, aki nem volt ugyan egyetemet végzett orvos, azonban ebben az időben még ilyen is megfelelt. A községi orvos fizetése szoba-konyhás lakás, évi 120 forint és betegenként 40 krajcár látogatási díj volt. A községi orvos betegeit, mint ahogy a feljegyzések külön megemlítik, az egyik községi kocsmában fogadta. Legnagyobb problémák közé tartozott a tanítókérdés is, amely egész Pest megyében megoldatlan kérdés volt ezidőtájt. Dömötör János tanfelügyelő 1875-ben panaszt emelt a pestmegyei iskolatanácsnál, hogy „a vármegyében a pusztákon az iskolaköteleseknek alig 20%-a jár iskolába, a tanítók többnyire kiszolgált káplárok, őrmesterek, vagy mesteremberfélék. 241 zugiskola van a megyében, amelyek nem akarnak arról tudni, hogy Magyarországon közoktatásügyi törvény van!”

Kispest azonban ilyen mondhatni országos nehézségek ellenére is sokat áldozott a kezdet kezdetén a kultúráért és már 1872-ben iskolaépítési tervével foglalkozik, noha a lakók száma még csak 2000 lélek körül jár. A tanítói fizetés éppen háromszorosa volt annak, amelyet a község orvosa kapott, úgy látszik a derék kispestiek irni-olvasás tudományát előbbrevalónak tartották.

A patikus csak könyörgésre fogadja el a patikát

Az első gyógyszerész szerzése is nagy gondot járt. A házak még jóformán puska lövényire állottak egymástól, a nádasokban pedig vadkacsákra vadásztak. Eppen ezért a községi előljárással formálisan könyörgött Hackl József gyógyszerésznek, hogy fogadja el a neki felajánlott patikát a községben. Mai nagytudású és alapos felkészültségű gyógyszerészeink valószerűleg irigykedve gondolnak egykori kollégájukra és hön öhajtanák a mostani időkben azt az ideális és paradicsomi állapotot, hiszen ma egy-egy patikajogért évekig menő harcot kell folytatni.

Megéppül az Európában egyedülálló-kertváros

Igazi fellendülés a vasut megépítésével következett be Kispesten, mert most már közlekedni lehetett

a fővárossal. Később villamos is épült, amely még csak jobban előmozdította a fejlődést. Az ország nagyméretű fejlődése következtében a kormány megalapította az Állami Vasgyárakat s elhatározta, hogy a gyár munkásai számára korszerű és egészséges, nem utolsósorban pedig olcsó béri kertvárost fog építeni. A gondolat Wekerle Sándor agyában született meg és nyomban hozzá is láttak a kivitelezéshez. Az 1900-as évek elején megkezdődött a hatalmas méretű városépítés, amelynek céljaira félmillió négyszögöl területet vásárolt a kormány Kispest északnyugati szögletében. Homokos és náddal borított vad terület volt ez, amelyen azután izléses és egészséges villaszerű házak épültek, csatornázással, vízvezetékekkel és utakkal. A munkáskertvárosnak 26.000 lakója volt és az elmúlt évek folyamán számos külföldi szakember látogatta meg, mert abban az időben Európa legelső ilyen szociális kezdeményezése volt, amelynek ma is csak igen kevés mását lehet találni.

Ma, az egykori árpádkori település helyén 70.000 lakosu, józan életű, dolgozó város fekszik.

A város lakosságának gazdasági helyzetére örvendetesen jellemző az alábbi tény: A város hosszú időn keresztül inségmunkával támogatta az állásalanokat, de közben ezt az akciókat meg kellett szüntetni, mert Kispesten nincs munkanélküli. Mindenki elhelyezkedett, dolgozik. Igen sokan önálló gazdasági pályára léptek és nagyszerűen boldogulnak.

Ma Kispesten minden dolgozni akaró talál munkát és annyit kereshet, amennyi megélhetéséhez bőven elegendő. Kispest anyagi jólétének emelkedésére bizonyították az a szám is, amely valamikor a szegénységi bizonyítványra szorulókat jelentette. Ez még két évvel ezelőtt is 25.000 volt, de ma már jóformán alig néhány ezer.

A város fejlődése gyors ütemben halad tovább és ez a fejlődés új kulturális, egészségügyi és esztétikai követelményeket támaszt. Ilyen probléma többek között a csatornázás. A város jelenleg kiterjedt csatornahálózatot rendelkezik, azonban mindaddig nem tudja használni, míg a környező helységek nem járulnak hozzá közös szennyvízterítő megépítéséhez a Dunánál. Természetesen sok egyéb terv is rendelkezésre áll, amelyek a város lakosainak javára szólnak, azonban ezekbe is beleszólt a háború. Ma csak azokat valósítják meg, amelyek feltétlenül szükségesek, minden nélkülözhető munkát elhalasztanak nyugalmasabb időre.

A városépítés a rendkívüli idők-höz mért ütemben halad tovább. Megvalósításra vár még a vágóhíd kibővítése, valamint a kulturház felépítése is. A legnagyobb és háborus időkben legfontosabb problémák egyike, a közellátás is megnyugtató elintézését nyert, mert már Budapest szervezetébe kapcsolták be.

Kelenváry László

„A legelső magyar ur, magyar gazda, magyar katona és magyar polgár“

Ravasz László dr. püspök a Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlésén elhangzott nagyszabású évi jelentése után a gyűlés a következő szövegű táviratot küldte Magyarországi Kormányzójához:

„A Dunamelléki Református Egyházkerület közgyűlése ünnepi érzésekkel emlékezik meg arról, hogy Magyarország Kormányzója: Nagybányai vitéz Horthy Miklós Ur ő főméltósága ez év június 18-án töltötte be életének hetvenötödik esztendejét. Egyszerű Istennek ad dicsőretet mindazért a nagy ajándékért, amelyet nemzetünk történelmének egyik legszomorúbb időszakában Kormányzó Urunk bölcsességében, bátorságában, fennkölt gondolkodásában és határozott akaratában elvett. Benne azt a reményt közzönti, akiben a magyar ur,

a magyar gazda, a magyar katona és a magyar polgár erényei egybeolvadnak s fajunknak tiszta és nemes kifejezésévé válnak. Kérjük Istent, hogy az ő drága életét tartsa meg és kegyelmével segítse őt, hogy nagy történelmi küldetését az ő dicsőségére elvégezhesse.“

Rendeletek a hivatalos lapban

5300/1943. M. E. szám alatt a légi támadás következtében megrongált közlekedési vonalak helyreállításának biztosításáról.

212.000/1943. B. M. szám alatt a belügyminiszternek a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg a kulturális egyesületek ellenőrzéséről kiadott 212.000/1943. B. M. számú körrendeletének módosításáról.